

МАНІТОРЫНГ РАЗВІЦЦЯ СІТУАЦЫІ Ў БЕЛАРУСІ

КАСТРЫЧНІК 2008 – СТУДЗЕНЬ 2009 г.

Кароткі агляд:

Гэты маніторынг падрыхтаваны беларускімі грамадскімі арганізацыямі ў супрацоўніцтве з замежнымі партнёрамі¹ дзеля таго, каб дэтальна інфармацыя пра рэальны стан рэчаў у Беларусі была даступная асобам, адказным за прыняцце рашэння пра перагляд часовага прыпынення дзеяння санкцыяў у дачыненні да пэўных прадстаўнікоў беларускага кіраўніцтва. Справаздача ўтрымлівае наступныя высновы:

- Крокі, зробленыя беларускімі ўладамі ад пачатку дыялогу, мелі пераважна павярхоўны характар і з'яўляюцца цалкам зваротнымі. Зусім невялікая колькасць арганізацый атрымала выгоду ад гэтай сітуацыі, у той час як вельмі мала было зроблена дзеля стварэння нармальнага ўмоваў для функцыянавання незалежнага грамадскага і медыя-сектараў у цэлым.
- Мінімальныя змены не закранулі сутнасці праблемаў, з якімі сёння сутыкаецца грамадзянская супольнасць. Працягваюцца абмежаванні ў правах і фундаментальных свабодах, што выклікае занепакоенасць і ўказвае на тое, што Беларусь яшчэ не распачала працэсу рэальнай дэмакратызацыі.
- Прадпрынятыя беларускімі ўладамі крокі па паляпшэнні сітуацыі ў краіне вітаюцца міжнароднай супольнасцю, але разглядаюцца як мінімальныя высілкі з мэтай дэманстрацыі добрай волі Еўрасаюзу і жадання працягваць дыялог.

У разглядаемы перыяд адбыліся наступныя падзеі:

- Беларускія ўлады абнародавалі “неафіцыйныя прапановы”, дзе была абазначана невялікая колькасць пытанняў, якія пазней сталі часткай цяперашняга дыялогу з ЕС. Сярод гэтых прапаноў было вяртанне дзвух незалежных выданняў (“Наша Ніва” і “Народная воля”) у сістэму дзяржаўнага распаўсюду; арганізацыя ў супрацоўніцтве з АБСЕ круглага стала па абмеркаванні новага закону аб СМІ і правядзенне дэтальных кансультацый па паляпшэнні выбарчага заканадаўства краіны з прадстаўнікамі Офісу БДПЧ/АБСЕ.
- Беларускімі ўладамі былі таксама зроблены некаторыя “дадатковыя крокі” насустрач лібералізацыі, не пазначаныя ў “неафіцыйных прапанах”, а менавіта:
 - Рэгістрацыя Руху “За свабоду”;
 - Рэгістрацыя Гомельскай філіі партыі БНФ;
 - Стварэнне грамадска-кансультацыйнай рады па правах чалавека пры Адміністрацыі Прэзідэнта, у якую мусілі ўвайсці прадстаўнікі незалежнай грамадзянскай супольнасці з такіх арганізацыяў і ініцыятываў як Беларускі

¹ Складзена Камітэтам абароны рэпрэсаваных “Салідарнасць”, ГА “Беларускай Асацыяцыяй Журналістаў” (БАЖ), Каардынацыйнай радай прадпрымальнікаў, газетай “Белорусы и рынок”, Інстытутам менеджэрства і прыватызацыі, Асамблеяй НДА і Беларускім інстытутам стратэгічных даследаванняў у супрацоўніцтве з групай міжнародных арганізацый, якія займаюцца Беларуссю.

Хельсінскі камітэт і Рух “За свабоду”, а таксама Аб’яднаная грамадзянская партыя²

- У галіне свабоды слова, нягледзячы на адкрыццё доступу ў сістэму дзяржаўнага распаўсюду двум раней узгаданым газетам, прынамсі, 4 аналагічныя заяўкі з боку СМІ былі адхіленыя альбо засталіся без адказу. Усяго 11 афіцыйна зарэгістраваных незалежных газет не могуць распаўсюджацца праз сетку шапікаў “Саюздрук”.
- У галіне свабоды асацыяцыяў, прынамсі, дзве НДА і адзін прафсаюз атрымалі адмову ў рэгістрацыі. Больш за тое, некалькі спроб перарэгістрацыі такіх вядомых грамадскіх арганізацый, як Праваабарончы цэнтр “Вясна” і Асамблея НДА, пакуль застаюцца без адказу.
- Крымінальныя справы былі ўзбуджаныя супраць некалькіх дэмакратычных актывістаў. Аляксандр Баразенка, напрыклад, быў прысуджаны да аднаго года абмежавання волі за ўдзел у дэманстрацыі прадпрымальнікаў.
- Шэраг заявак на правядзенне пікетаў і дэманстрацыяў былі адхіленыя, у тым ліку заяўкі на правядзенне мерапрыемстваў з нагоды 60-х угодкаў прыняцця Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека.
- Ніякіх захадаў не было зроблена дзеля перагляду супярэчлівых крымінальных артыкулаў³, якія значна абмяжоўваюць і перашкаджаюць функцыянаванню незалежных грамадскіх ініцыятываў. Не быў адменены і прэзідэнцкі дэкрэт №533, які рэгулюе парадак карыстання офіснымі памяшканнямі грамадскімі арганізацыямі і палітычнымі партыямі. Аб сапраўдным жаданні палепшыць клімат працы НДА сведчыла б скасаванне альбо ўнясенне паправак ў гэтую норму заканадаўства.

1. УВОДЗІНЫ

13 кастрычніка 2008 г. Рада Еўрапейскага Саюза вырашыла прыпыніць дзеянне санкцыяў, ужытых супраць некаторых прадстаўнікоў вышэйшага беларускага чынавенства, на тэрмін ў паўгады⁴. Гэта рашэнне было прынятае, зважаючы на вызваленне ў жніўні 2008 г. палітычных вязняў: Аляксандра Казуліна, Сяргея Парсюкевіча і Андрэя Кіма.

Рада адзначыла, што яе рашэнне будзе перагледжана праз 6 месяцаў пасля правядзення ацэнкі прагрэсу, што беларускія ўлады прадэманструюць у пэўных сферах датычна “фундаментальных свабод, якія ўключаюць свабоду выказвання, свабоду сродкаў масавай інфармацыі, а таксама свабоду сходаў і палітычных асацыяцыяў”.

19 лістапада Брусель атрымаў так званыя “неафіцыйныя прапановы”, дзе беларускае кіраўніцтва заявіла пра магчымасць рэалізацыі канкрэтных захадаў па лібералізацыі дзеля таго, каб прадэманстраваць свае намеры нармалізаваць адносіны з ЕС⁵.

² БелаПАН, 26.01.2009. Заўвага: усе гэтыя структуры з’яўляюцца афіцыйна зарэгістраванымі; іншыя палітычныя партыі і незарэгістраваныя НДА да ўдзелу запрошаны не былі.

³ Артыкул 367 – паклёп на Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь; Артыкул 368 – публічная абраза Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь; Артыкул 369-1 Дыскрэдытацыя Рэспублікі Беларусь; Артыкул 193-1 Дзейнасць ад імя незарэгістраванай арганізацыі.

⁴ Рашэнні 2897-ага пасяджэння Рады Еўрапейскага Саюза па знешняй палітыцы.

⁵ Белаяпан, лістапад 21, 2008. Неафіцыйныя прапановы Беларусі ад 19 лістапада 2008.

Гэтыя крокі павінны былі складацца з:

- а) арганізацыі міжнароднай канферэнцыі па абмеркаванні заканадаўства, якое рэгулюе дзейнасць Інтэрнэту і сродкаў масавай інфармацыі з удзелам прадстаўнікоў АБСЕ па пытаннях свабоды СМІ і Мінскага офіса АБСЕ пад эгідай і ў актыўным супрацоўніцтве з Міністэрствам інфармацыі;
- б) дазволу дзвюм незалежным газетам (“Нашай Ніве” і “Народнай волі”) вярнуцца ў сістэму дзяржаўнага распаўсюду і шапікі “Белсаюздруку”;
- в) пацверджання гатоўнасці да дэтальнага абмеркавання рэкамендацый БДПЧ/АБСЕ, скіраваных на паляпшэнне нацыянальнага выбарчага заканадаўства.

Каб дапоўніць агульную стратэгію ЕС адносна Беларусі, Еўрапейскі парламент (ЕП) ухваліў дзве рэзалюцыі. Абедзве рэзалюцыі, ад 9 кастрычніка 2008 г. і ад 24 студзеня 2009 г. падкрэсліваюць, што беларускія ўлады працягваюць ухіляцца ад набліжэння да міжнародных стандартаў у галіне дэмакратыі і правоў чалавека.

Рэзалюцыі дэманструюць, што ў якасці паказальнікаў прагрэсу ЕП звяртае ўвагу ў першую чаргу на канкрэтныя дзеянні, а не пустыя заявы беларускіх уладаў.

Каб забяспечыць асобаў, адказных за перагляд рашэння аб прыпыненні дзеяння санкцый, падрабязнай інфармацыяй пра развіццё становішча на Беларусі, удзельнікі сустрэчы міжнародных арганізацыяў, якія займаюцца беларускімі пытаннямі⁶ (Варшава, кастрычнік 2008 г.), вырашылі падрыхтаваць гэту маніторынговую справаздачу. Яна была складзена на падставе факталагічнага матэрыялу, сабранага беларускімі грамадскімі арганізацыямі, пры актыўным удзеле міжнародных экспертаў.

Узгаданыя сустрэчы міжнародных арганізацыяў, ладзяцца два разы на год, пачынаючы з 2002 г., і аб’ядноўваюць донарскія арганізацыі і НДА з Еўропы і ЗША, што працуюць па Беларусі ў такіх сферах як правы чалавека і развіццё дэмакратыі. Мэтай сустрэчаў з’яўляецца абмен досведам, распрацоўка агульнай стратэгіі ды паляпшэнне каардынацыі міжнароднай палітыкі ў дачыненні да Беларусі. Сорак восем НДА і донарскіх арганізацыяў з Чэхіі, Германіі, Даніі, Літвы, Нарвегіі, Польшчы, Славакіі, Швецыі, ЗША, а таксама прадстаўнікі Еўрапейскай камісіі ўзялі ўдзел у апошняй сустрэчы ў Варшаве.

Наш маніторынг вывучае развіццё сітуацыі ў галіне асноўных свабодаў, маючы на ўвазе свабоду СМІ, свабоду асацыяцыяў і сходаў, звяртае ўвагу на свабоду ад палітычнага пераследу і незаконныя затрыманні, рэпрэсіі супраць грамадскіх актывістаў і адсочвае апошнія эканамічныя тэндэнцыі.

2. Свабода СМІ

Як і было заяўлена ў “неафіцыйных прапановах”, 25 і 26 лістапада 2008 г. дзве незалежныя газеты “Народная воля” і “Наша Ніва” атрымалі дазвол вярнуцца ў сістэму падпіскі “Белпошты” і магчымасць распаўсюджвацца праз дзяржаўную сетку шапікаў

⁶ Belarusian International Implementers Meeting (BIIM)

“Белсаюздруку”⁷. Гэтыя выданні былі выключаныя з сістэмы распаўсюду дзяржаўнага манапаліста ў 2005 г., напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў 2006 г.⁸ Зараз лічыцца, што гэтыя дзве газеты знаходзяцца ў свабодным доступе для чытача і прадаюцца ў розных рэгіёнах Беларусі, аднак іх даволі цяжка знайсці ў шапіках. Магчымасць палепшыць сітуацыю праз павелічэнне накладаў адсоўваецца ў часе з-за складанага фінансавага становішча, часткова абумоўленага дыскрымінацыйнымі ўмовамі, у якія ўлады ставілі незалежныя выданні цягам апошніх год. Больш за тое, нягледзячы на новы статус гэтых зарэгістраваных газет, два маладыя актывісты былі затрыманыя за распаўсюд бясплатных рэкламных паасобнікаў “Народнай волі” ў Брэсце ў снежні 2008 г.⁹

Нягледзячы на гэтыя крокі, па-над 11 іншых зарэгістраваных незалежных выданняў дагэтуль застаюцца па-за сістэмай дзяржаўнага распаўсюду.¹⁰ У разглядаемы перыяд, прынамсі, чатыры з іх звярталіся ў “Белпошту” і “Белсаюздруку” з просьбай узнавіць падпіску і дамовы пра продаж. Тры з іх ужо маюць адмовы, адно выданне адказу дагэтуль не атрымала.¹¹

Усе незалежныя газеты сутыкаюцца з неабходнасцю перарэгістрацыі з прычыны ўступлення ў дзеянне 8 лютага 2009 г. новага закону аб СМІ.¹² Гэты працэс выклікаў сур’ёзную занепакоенасць сярод незалежных медыяў у сувязі з тым, што у мінулым беларускія ўлады выкарыстоўвалі практыку перарэгістрацыі дзеля значнага скарачэння колькасці незалежных выданняў. Новы закон быў раскрытыкаваны экспертамі з такіх арганізацыяў, як Журналісты без межаў (Reporters Without Borders), Арыткул 19 (Article 19), Камітэт абароны журналістаў (Committee to Protect Journalists), а таксама шэрагам міжнародных арганізацый, у тым ліку АБСЕ.¹³ 1 ліпеня Еўрапейская камісія асудзіла прыняцце ўзгаданага закона пра СМІ. Камісар ЕС па знешняй палітыцы і Еўрапейскай палітыцы добрасуседства Беніта Ферэра-Вальднэр зрабіла наступную заяву: “Я асуджаю прыняцце беларускім парламентам новага закону пра СМІ, што надалей будзе абмяжоўваць свабоду друку ў Беларусі. Свабода друку – гэта неад’емная частка дэмакратычнага грамадства”.¹⁴

Як адзначалася ў “неафіцыйных прапановах” з боку беларускіх уладаў, дыскусія пад назвай “Інтэрнэт-медыі: Выклікі XXI стагоддзя” адбылася 24 лістапада 2008 г. пад эгідай беларускага Міністэрства інфармацыі, прадстаўнікоў АБСЕ па пытаннях свабоды СМІ і супрацоўнікаў Мінскага офісу АБСЕ. Мерапрыемства аб’яднала міжнародных адмыслоўцаў, беларускіх чыноўнікаў, і людзей, якія працуюць у незалежных медыях.¹⁵ Беларуская асацыяцыя журналістаў ацаніла сустрэчу як станоўчы знак. Асабліва вітаўся ўдзел у круглым сталым дзяржаўных прадстаўнікоў, чаго раней не здаралася.

⁷ “Наша Ніва”, 25 лістапада 2008 г.

⁸ Гадавая справаздача за 2006 год, Рэпарціры без межаў; Сродкі масавай інфармацыі на Беларусі ў 2006 годзе, ГА “БАЗ”

⁹ Праваабарончы цэнтр Вясна, 9 снежня 2008, <http://spring96.org/en/news/26404> (цытата з Радыё Рацыя).

¹⁰ Газеты “Товарищ”, “Новы час”, “Бобруйскі кур’ер”, “Борисовские новости”, “Витебский курьер М”, “Вольнае глыбокае”, “Газета для Вас”, “Газета Слонімскай”, “Ганцавіцкі час”, “Интекс-пресс” і “Нясвіжскі час” не могуць распаўсюджвацца праз “Белсаюздруку”. Газет “Товарищ”, *SNPlus*, “Свободные новости +”, “Новы час”, “Борисовские новости”, “Витебский курьер М”, “Вольнае Глыбокае”, “Газета Слонімскай”, “Ганцавіцкі час” і “Интекс-пресс” таксама няма і ў каталогу “Белпошты”.

¹¹ Адмовы з “Белсаюздруку” газетамі «Товарищ» і «Новы час» былі атрыманы 17 лістапада 2008 г., “Интекс-пресс” – 12 студзеня 2009 г. “Газета Слонімскай” да гэтага часу не атрымала афіцыйнага адказу на свой запыт. 11 лістапада 2008 г. газета «Товарищ» атрымала таксама адмоўны адказ ад “Белпошты”. Інфармацыя атрымана ад ГА “БАЗ”. 17 лістапада 2008 і 15 студзеня 2009, маніторынг ГА “БАЗ”.

¹² Артыкул 54 Закона пра СМІ

¹³ Прэс рэліз АБСЕ ад 27 чэрвеня 2008 <http://www.osce.org/item/31898.html>; NB праект закона аб сродках масавай інфармацыі быў першапачаткова падрыхтаваны ў 2002 годзе. Пасля праект шматразова падлягаў крытыцы. Мэмарандум АБСЕ быў надрыхтаваны на падставе Артыкула 19 і распаўсюджаны 3 снежня 2003 г. = http://www.osce.org/documents/rfm/2003/12/1601_en.pdf. Ліста Прэзідэнта Лукашэнка - <http://cpj.org/2008/07/belarus-considers-restrictive-media-law.php>.

¹⁴ <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1065&format=PDF&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

¹⁵ Рэпарціры без межаў, 27 лістапада 2008

Дыскусія разгарнулася вакол розных поглядаў на новы закон пра СМІ, які мусіў уступіць у сілу 8 лютага 2009 г. Незалежныя журналісты выказвалі занепакоенасць тым, што існуючае заканадаўства па СМІ можа быць ужыта і ў дачыненні да Інтэрнэт-выданняў з мэтай скарачэння аб'ёму аб'ектыўнай інфармацыі. Прадстаўнікі уладаў, аднак, заявілі, што кантроль за інфармацыйнай плынню неабходны ім дзеля таго, каб папярэдзіць з'яўленне ў Інтэрнэце такой шкоднай інфармацыі як, напрыклад, дзіцячая парнаграфія. Прадстаўнікі незалежнага сектару ў сваю чаргу баяцца, што гэты механізм будзе выкарыстоўвацца як нагода для далейшага абмежавання да доступу інфармацыі ў Інтэрнэце.¹⁶

Сустрэча павінна была вызначыць ці кампраміс аб добраахвотнай рэгістрацыі па заяўцы будзе прымальным для абодвух бакоў. Заяўная рэгістрацыя дазволіла б уладам, не выходзячы за рамкі заканадаўства, забяспечыць он-лайн выданні, якія хочуць лічыцца СМІ, адпаведным статусам. 25 студзеня міністр інфармацыі Уладзімір Русакевіч, быццам бы, паабяцаў, што для Інтэрнэт-выданняў фармальна рэгістрацыя ўводзіцца не будзе¹⁷.

26 лістапада 2008 г. старшыня Галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення пры Адміністрацыі Прэзідэнта Усевалад Янчэўскі сустрэўся з сябрамі ГА “БАЖ”. Нягледзячы на тое, што ніякіх канкрэтных вынікаў сустрэча не мела, прадстаўнікі ГА “БАЖ” схільныя ацэньваць яе пазітыўна, бо гэта першая сустрэча такога кшталту.

Праблематычным па-ранейшаму застаецца пытанне акрэдытацыі журналістаў, якія працуюць на замежныя СМІ. Два польскія журналісты атрымалі часовую акрэдытацыю, у той час як супрацоўнікам Еўрапейскага радыё для Беларусі і Радыё Рацыя ў ёй было адмоўлена.¹⁸ Яшчэ тры карэспандэнты Радыё Рацыя атрымалі адмову ў студзені 2009 г. на той падставе, што раней яны працавалі ў Беларусі без акрэдытацыі.¹⁹

У лістападзе 2008 г. спадарожнікавы тэлеканал Белсат, які вяшчае на Беларусь з тэрыторыі Польшчы, падаў заяўку на рэгістрацыю ў Міністэрства замежных спраў Беларусі. У МЗС запатрабавалі растлумачыць, чаму дагэтуль карэспандэнты каналу працавалі на тэрыторыі краіны без афіцыйнай рэгістрацыі і акрэдытацыі.²⁰ Такое стаўленне з боку МЗС можа негатыўна адбіцца на рэгістрацыі ўсіх замежных СМІ у будучым. Рашэнне пра наданне акрэдытацыі Белсату знаходзіцца пад разглядам, і некаторыя мяркуюць, што станючы адказ улад можа азначаць іх жаданне ўзяць журналістаў пад дзяржаўны кантроль.²¹

Нарэшце, ужыванне закону “пра супрацьдзеянне экстрэмізму”²² працягвае замінаць свабодзе СМІ. У лістападзе 2008 г. брэсцкае КДБ накіравала позову ў суд з просьбай дазволіць знішчыць дзесяці паасобнікаў інтэлектуальнага часопісу “ARCHE”, канфіскаванага мытнікамі на беларуска-польскай мяжы 24 кастрычніка 2008 г. КДБ сцвярджала, што часопіс утрымлівае матэрыялы, што “заклікаюць да экстрэмісцкіх дзеянняў і прапагандуюць такія дзеянні”.²³

¹⁶ Маніторынг ГА “БАЖ” .

¹⁷ БелаПан, 25 студзеня 2009.

¹⁸ ГА “БАЖ”, 25 студзеня 2009, Радыё Рацыя, 28 траўня 2008

¹⁹ Радыё Рацыя, 23 студзеня 2006

²⁰ Прэс цэнтр ГА “БАЖ”, 27 лістапада 2008.

²¹ БелаПан, 3 студзеня 2009.

²² Уступіў у сілу 21 студзеня 2007 г. Паводле закону, экстрэмісцкімі з'яўляюцца матэрыялы, што ўтрымліваюць заклікі да экстрэмісцкіх дзеянняў, папулярныя іх, альбо матэрыялы, прызнаныя экстрэмісцкімі ў судовым парадку.

²³ БелаПан, 28 лістапада 2008

Акрамя таго, раённы суд Гродна абвясціў экстрэмісцкай дакументальную стужку польскага рэжысёра “Лексја Białoruskiego”. Спіс матэрыялаў, якія палічылі экстрэмісцкімі, сярод іншага ўтрымлівае таксама Хроніку парушэнняў правоў чалавека за 2004 г. і падборку дыскаў з запісам канцэрта, праведзенага польскай ініцыятывай “Solidarni z Białorusią”.

Выпадкі выкарыстання закону пра “супрацьдзеянне экстрэмізму” мелі выбарачны характар і былі скіраваныя супраць апазіцыйных актывістаў з мэтай запалохвання прадстаўнікоў незалежнай грамадзянскай супольнасці.

4. Свабода асацыяцыяў

З кастрычніка 2008 г. некалькі незалежных структураў былі афіцыйна зарэгістраваныя. Астатнія, на жаль, атрымалі адмову ці яшчэ не атрымалі ніякага адказу. Такім чынам, можна казаць пра тое, што структурнага зруху ў палітыцы ўладаў у гэтай сферы не адбылося.

Рух “За свабоду”, які ўзначальвае былы кандыдат у прэзідэнты Аляксандр Мілінкевіч, быў зарэгістраваны 17 снежня 2008 г. Гэта была чацвёртая спроба Руху атрымаць рэгістрацыю, усе папярэднія былі адхілены Міністэрствам юстыцыі Рэспублікі Беларусь. Пасля году безвыніковых спробаў была зарэгістравана таксама гомельская філія партыі Беларуска Народны Фронт (18 снежня 2008 г.)

Шэраг грамадскіх арганізацый паўторна падаюць на рэгістрацыю. Сярод іх Асамблея НДА (атрымала адмову ў 2003 г.)²⁴, Партыя свабоды і прагрэсу (атрымоўвала адмовы тры разы),²⁵ Праваабарончы цэнтр “Вясна” (зліквідаваны ў 2003 г.)²⁶ і грамадскае аб’яднанне “За свабоднае развіццё прадпрымальніцтва”(атрымала адмову ў 2007 г.)²⁷ На дзень складання маніторынгу ніякіх адказаў на запыты не атрымана.

У кастрычніку 2008 г. у афіцыйнай рэгістрацыі было адмоўлена грамадскаму аб’яднанню беларускіх пенсіянераў “Наша пакаленне”²⁸ і сацыяльна-патрыятычнаму грамадскаму аб’яднанню “Гарызанталь”.²⁹ У лістападзе выканаўчы камітэт г. Магілёва ў сёмы раз адмовіў у рэгістрацыі мясцовай суполцы Незалежнага прафсаюза радыёэлектроннай прамысловасці. Пасля разгляду справы, што цягнуўся ад жніўня 2008 г., выканаўчы камітэт адмовіў прафсаюзу на тых падставах, што суполка не мае юрыдычнага адрасу.

Дзве адмовы ў рэгістрацыі знаходзяцца на разглядзе ў Вярхоўным судзе. НДА “Цэнтр падтрымкі Чарнобыльскіх ініцыятыў” і “Гарызанталь” падалі апеляцыю на адмоўнае рашэнне Міністэрства юстыцыі.³⁰

У кастрычніку 2008 г. актывіст Уладзімір Кацора звярнуўся ў Вярхоўны суд Беларусі з заклікам прытрымлівацца рэзалюцыі Камітэта ААН па правах чалавека, якая дазваляе

²⁴ 24 снежня 2003 г. Вярхоўны суд Беларусі пакінуў у моцы рашэнне аб адмове ў перарэгістрацыі Асамблеі.

²⁵ Устаноўчыя сходы былі праведзены 22 лістапада 2003 г., 29 траўня 2004 г. і 29 траўня 2005 г.

²⁶ Ліквідаваны Міністэрствам юстыцыі 28 кастрычніка 2003 г.

²⁷ Праваабарончы цэнтр “Вясна”, 13 лістапада 2008.

²⁸ Судовае рашэнне ад 17 кастрычніка, 2008 г. (другая адмова)

²⁹ Судовае рашэнне ад 23 кастрычніка 2008 г. (другая адмова за год)

³⁰ www.telegraph.by

арганізацыі “Грамадскія ініцыятывы” узнавіць сваю дзейнасць. Адпаведныя звароты былі накіраваныя таксама Міністэрству замежных спраў і Міністэрству юстыцыі, але беспаспяхова.

Беларускія ўлады зрабілі сімвалічныя крокі для паляпшэння ўмоваў працы беларускіх грамадскіх ініцыятываў праз выданне 19 снежня дэкрэта № 689, які прыпыняе інспекцыю і аўдыт для ўсіх юрыдычных асобаў, у тым ліку грамадскіх ініцыятываў і НДА на тэрмін у шэсць месяцаў.³¹ Аднак працягваюць існаваць іншыя формы пераследу, такія як, напрыклад, несанкцыянаваныя ператрусы ў прыватных кватэрах.³²

22 студзеня беларускія ўлады дазволілі Асамблеі НДА правесці VI Кангрэс, што адбудзецца 6-7 сакавіка ў Мінску. Традыцыйна Кангрэс збірае сотні грамадскіх арганізацыяў з усёй Беларусі, а таксама замежных гасцей.³³

5. Папраўкі ў выбарчае заканадаўства

22-23 студзеня адбылася сустрэча прадстаўнікоў Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, Цэнтральнай выбарчай камісіі, Нацыянальнага цэнтра заканадаўства і прававых даследаванняў і Міністэрства замежных спраў Беларусі з Місіяй БДПЧ/АБСЕ з мэтай абмеркаваць высновы Канчатковай справаздачы Місіі БДПЧ/АБСЕ па выніках парламенцкіх выбараў 2008 г. Была дасягнута дамоўленасць, што першы раунд кансультацыяў паміж БДПЧ/АБСЕ і беларускімі экспертамі адбудзецца ў лютым 2009 г.³⁴

У сваю чаргу група экспертаў Аб’яднаных дэмакратычных сілаў (АДС) распрацавала праект па ўнясенні зменаў і паправак у дзеючы Выбарчы кодэкс. Гэты праект быў накіраваны ў Прэзідэнцкую адміністрацыю, БДПЧ/АБСЕ і Венецыянскую камісію пры Радзе Еўропы.

Экспертная група таксама прапанавала склікаць сустрэчу для абмеркавання неабходных зменаў, але, нягледзячы на зварот у 12 устаноў з просьбай прадставіць памяшканне для правядзення паседжання ініцыятыўнай групы, ніводнага станоўчага адказу атрымана не было. У выніку, быў пададзены запыт на дазвол правесці сустрэчу на адкрытым паветры 8 лютага.³⁵

6. Свабода ад палітычнага пераследу і незаконных затрыманняў

Колькасць адміністратыўных арыштаў дэмакратычных актывістаў зменшылася ў параўнанні з аналагічным перыядам 2007 г. Сорак чатыры грамадскія актывісты былі прысуджаныя да адміністратыўнага арышту ў кастрычніку – снежні 2007 г., у той час як ў 2008 такіх прысудаў было шаснаццаць. Аднак колькасць актывістаў, аштрафаваных за палітычную дзейнасць, засталася прыблізна той жа: шаснаццаць у кастрычніку – снежні 2007 г., дванаццаць за такі самы перыяд ў 2008 г.³⁶

31 “Маніторынг выканання беларускімі ўладамі прапанаваў эўрапейскіх структураў у сферы нармалізацыі стану няўрадавых арганізацыяў і свабоды асацыяцыяў”, Асамблея няўрадавых дэмакратычных арганізацый Беларусі, студзень 2009/January 2009.

32 Там жа. Ператрус на офісе Руху “За свабоду” з канфіскацыяй абсталявання ад 18 лістапада 2008 г., гвалтоўнае ўварванне ў кватэру аднаго з сяброў Беларускага Народнага Фронту і канфіскацыя незарэгістраванай незалежнай газеты “Тут і цяпер”.

33 Месячная расылка Асамблеі няўрадавых дэмакратычных арганізацый Беларусі за студзень 2009.

34 Прэс рэліз Міністэрства замежных справаў Рэспублікі Беларусь, 23 студзеня 2009.

35 Па інфармацыі АДС.

36 Праваабарончы цэнтр “Вясна”, справаздача, www.spring96.org.

Крымінальныя справы супраць Міхаіла Шарамета і Юрыя Карэтнікава, якіх арыштавалі ў сувязі з выбухамі ў Мінску 4 ліпеня 2008 г. былі спыненыя 1 снежня 2008 г. У той жа час крымінальныя справы супраць іншых актывістаў, арыштаваных у сувязі з гэтым інцыдэнтам, закрытыя не былі.

У пачатку кастрычніка крымінальная справа па Артыкуле 415 (ухіленне ад адбывання пакарання) была распачата ў адносінах да Арцёма Дубскага. Ён быў абвінавачаны ў здзяйсненні трох дробных парушэнняў. Праз некаторы час пасля ўзбуджэння справы Арцём папрасіў палітычнага прытулку на Украіне.³⁷

У снежні 2008 г. Аляксандр Баразенка, апошні з 14 удзельнікаў дэманстрацыі прадпрымальнікаў у студзені 2008 г.,³⁸ якія праходзілі па крымінальнай справе, быў асуджаны да года абмежавання волі, што дазваляе яму знаходзіцца толькі на працы альбо дома. Раней у аналагічным судовым працэсе дзевяць чалавек былі асуджаныя на два гады абмежавання волі.³⁹ Астатнія, у тым ліку адзін непаўнагадовага,⁴⁰ былі асуджаныя на год і паўтара гады абмежавання волі, яшчэ два былі аштрафаваныя.⁴¹

20 снежня адбылася відавочная спроба незаконнага затрымання Артура Фінкевіча, былога палітвязня і лідэра апазіцыйнай ініцыятывы “Маладая Беларусь”. Паведамлялася, што каля яго дома актывіста спрабавалі выкрасці асобы ў цывільным. Паводле пэўных крыніцаў, спадара Фінкевіча збілі, адабралі грошы і дакументы і пакінулі ў лесе за Мінскам.⁴²

7. Свабода сходаў

Ад пачатку перыяду дыялогу ў кастрычніку ў сферы правядзення публічных сходаў сітуацыя была супярэчлівай.

Партыя Беларускай Народнай Фронт атрымала дазвол на правядзенне 2 лістапада 2008 г. штогадовай акцыі “Дзяды”.⁴³ Гэта падзея закліканая ўшанаваць памяць продкаў, асабліва ахвяраў палітычных рэпрэсіяў у перыяд сталінскага тэрору. Кансерватыўна-Хрысціянская партыя, разам з незарэгістраванай Беларускай партыяй свабоды, Беларускай хрысціянскай дэмакратыяй і моладзевай арганізацыяй “Маладая Беларусь” арганізавалі паралельнае, несанкцыянаванае шэсце. Марш сабраў каля тысячы чалавек, міліцыя ў правядзенне абодвух шэсцяў не ўмешвалася. Таксама была дадзена згода на правядзенне арганізацыяй прадпрымальнікаў “Перспектыва” мітыngu ў знак пратэсту супраць зменаў у заканадаўстве, якія значна абмяжоўваюць магчымасці для працы прыватных прадпрымальнікаў.⁴⁴

З іншага боку, беларускія ўлады адмовіліся задаволіць больш за 10 заявак на правядзенне мерапрыемстваў з нагоды 60-х угодак прыняцця Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека.

37 Еўрапейская Беларусь, 16 кастрычніка, 2008; <http://www.europeanbelarus.org/be/news/2008/10/16/244>.

38 14 моладзевых актывістаў былі абвінавачаны ў арганізацыі і актывіўным удзеле ў масавых мерапрыемствах, якія груба парушаюць грамадскі парадок (Артыкул 342, ч. 1 Крымінальнага кодэксу), за ўдзел у мірнай дэманстрацыі прадпрымальнікаў.

39 М. Пашкевіч, М. Крываў, Т. Цішкевіч, А. Чарнышоў, А. Бондар, А. Дубскі, М.Субач, П. Вінаградаў, А. Стральцоў

40 М. Дашук

41 Святовая справаздача за 2009 год – Беларусь, Камісар па справах уцекачоў ад Арганізацыі Аб’яднаных Нацый

42 БелаПан, 20 снежня 2008.

43 БелаПан, 2 лістапада 2008, , там жа 20 снежня 2008.

44 http://www.telegraph.by/in_belarus/8654.html .

7 лістапада адбыліся афіцыйныя святкаванні Кастрычніцкай рэвалюцыі, аднак пікеты супрацьлеглага зместу, зладжаныя Маладым Фронтам з асуджэннем камуністычнай ідэалогіі, былі забароненыя. Пяць сябраў Маладога Фронту былі асуджаныя да 3-х дзён адміністрацыйнага арышту за правядзенне несанкцыянаваных акцыяў.⁴⁵

31 кастрычніка ўлады забаранілі актывісту Маладога Фронту Дзянісу Карнову правесці дабрачыннае мерапрыемства “Беларускую кнігу дзецям” ў адным з мінскіх падземных пераходаў без тлумачэння прычын адмовы.⁴⁶

20 студзеня 2009 г. Мінскі абласны суд пакінуў у сіле рашэнне Клецкага раённага аштрафаваць Сяргея Панамарова, старшыню незалежнага грамадскага аб’яднання Аховы помнікаў гісторыі і культуры, за правядзенне несанкцыянаванай сустрэчы. Хаця папярэдне Клецкі раённы выканаўчы камітэт паведаміў Панамарову, што для сустрэчаў такога кшталту афіцыйны дазвол не патрабуецца.⁴⁷

8. Свабода ад рэпрэсіяў за грамадскую дзейнасць

Паводле праваабарончага цэнтра “Вясна” з кастрычніка 2007 г. па студзень 2008 г. было зарэгістравана 142 выпадкі адміністрацыйнага пераследу дэмакратычных актывістаў. Для параўнання, з ліпеня па верасень 2008 г. такіх выпадкаў было 42.⁴⁸

Нягледзячы на заклікі ЕС устрымацца ад праяваў ціску на студэнтаў, якія займаюцца палітычнай дзейнасцю, улады працягваюць рэпрэсіі супраць маладых дэмакратычных актывістаў: выключаюць палітычна актыўных з універсітэтаў і гвалтоўна забіраюць актывістаў мужчынскага полу ў войска.

У студзені 2009 г. сябра Беларускай хрысціянскай дэмакратыі (БХД) Аляксей Змушко, быў выключаны з Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі ў Горках.⁴⁹

Тры моладзевыя дэмакратычныя актывісты Франак Вячорка (Моладзь БНФ), Іван Шыла і Зміцер Федарук (абодва Малады Фронт) былі гвалтоўна забраныя ў войска ў студзені 2009 г. Цягам году больш за 10 дэмакратычных актывістаў былі падобным чынам прызваныя ў войска.⁵⁰

Старшыня дэлегацыі па адносінах з Беларуссю ў Еўрапарламенце Яцэк Пратасевіч рашуча асудзіў гэтыя дзеянні беларускіх уладаў і заклікаў спыніць “усе формы пераследу актывістаў з моладзевых арганізацыяў...”⁵¹ Дэпутат ЕП адзначыў, што “пытанне пра ўстрыманне ад выкарыстання вайсковага абавязку як сродку палітычных рэпрэсіяў застанецца сярод вызначальных крытэраў ацэнкі сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі на працягу шасцімесячнага перыяду прыпынення дзеяння абмежаванняў на падарожжа для пэўных беларускіх чыноўнікаў”.⁵²

45 Артыкул 23.34 ч. 1 Кодэксу аб адміністрацыйных правапарушэннях Рэспублікі Беларусь.

46 Праваабарончы цэнтр “Вясна”, 31 кастрычніка 2008

47 Адкрыты зварот “Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры”, 22 студзеня 2009 г.

48 База дадзеных Праваабарончага цэнтра “Вясна” <http://www.spring96.org/persecution>.

49 БелаПан, 16 студзеня 2009.

50 БелаПан, 30 студзеня 2009.

51 БелаПан, 31 студзеня 2009.

52 БелаПан, 26 студзеня 2009.

Праваабарончы цэнтр “Вясна” паведамляе, што ў разглядаемы перыяд тры грамадскія актывісты страцілі працу па палітычных прычынах. Эксперты лічаць, што пакуль існуе кантрактная сістэма, якая дазваляе наймальніку не тлумачыць прычыны адмовы ўзнавіць працоўны кантракт, існуюць і будуць існаваць выпадкі злоўжывання гэтым палажэннем і выкарыстання яго як сродку аказання ціску на грамадскіх актывістаў.⁵³

У снежні моладзевы актывіст Аляксей Шыдлоўскі, які неаднаразова трапляў за краты за сваю палітычную дзейнасць, атрымаў разам з жонкай палітычны прытулак у Чэшскай Рэспубліцы.⁵⁴

8. Развіццё сітуацыі ў сферы лібералізацыі эканомікі

Мірныя пратэсты супраць празмернага ўмяшання дзяржавы ў эканоміку працягваюць падаўляцца пры дапамозе судовых працэсаў. 9 снежня прадпрымальніца з Наваполацка Яўгенія Бачурная была асуджаная на шэсць год зняволення. Лічыцца, што спадарыню Бачурную пакаралі за блакіраванне інвестыцыяў у вялікіх памерах, якія мелася унесці расійская кампанія. Падчас расследавання справа незаконным чынам была пераведзена з юрысдыкцыі гаспадарчага суда ў крымінальны.⁵⁵

10 снежня адбыўся агульнанацыянальны 24-гадзінны страйк індыўідуальных прадпрымальнікаў. Рынкі не працавалі па ўсёй краіне. Прыблізна 60 працэнтаў прадпрымальнікаў пратэставалі супраць адмены падатковых ільготаў і супраць мыта на тавары, што імпартуюцца з Расіі.⁵⁶ 15 снежня дазволены ўладамі мітынг, які быў арганізаваны аб’яднаннем прадпрымальнікаў “Перспектыва”, сабраў на плошчы Бангалор у Мінску каля 3 тысяч чалавек. Міліцыя не ўмешвалася.

Што датычыць долі павелічэння прыватнага сектару ў эканоміцы, то нягледзячы на спіс з 519 аб’ектаў, што падлягаюць прыватызацыі (пры чым 176 з іх да канца 2008 г.), на 1 лістапада 2008 г. быў прыватызаваны толькі адзін. Пераважная частка эканомікі паранейшаму застаецца ў руках дзяржавы.⁵⁷

⁵³ Справаздачы Праваабарончага цэнтра “Вясна” на сайце <http://www.spring96.org>

⁵⁴ БелаПан, 5 снежня 2008.

⁵⁵ Згодна Каардынацыйнай радзе індыўідуальных прадпрымальнікаў (КРІП).

⁵⁶ БелаПан, 10 снежня 2008; па інфармацыі грамадскага з кампаніі “За свабоднае развіццё прадпрымальніцтва”, якая займаецца арганізацыяй дэманстрацыі, ад 80 да 90 адсоткаў гандляроў падтрымалі страйк; там жа, ітэрв’ю з Віктарам Гарбачовым .

⁵⁷ Даследчы цэнтр ІПМ